

Na ceste ku vzniku 1. ČSR

Pre koho je učebná figúra určená?

9. ročník základnej školy

Tematický celok:

Prvá ČSR

Cieľ:

- Žiak bude schopný pracovať s mapou a na základe získaných poznatkov dokáže vyvodiť, z ktorého obdobia mapa pochádza.
- Žiak na základe analýzy dobových prameňov bude schopný prepojiť jednotlivé získané poznatky a vysvetliť proces vzniku 1. ČSR.
- Žiak bude schopný viesť diskusiu na danú tému a kriticky zhodnotiť jednotlivé udalosti a pojmy.
- Žiak bude schopný vysvetliť pojmy ako čechoslovakizmus, autonómia, federácia, demokracia, národ/národnosť. Žiak bude vedieť rozlíšiť jednotlivé štátne zriadenia a aplikovať tieto vedomosti aj do súčasnosti.

Esencia témy pre dnešok:

Téma sa zaoberá pojmami, ktoré boli dôležité nie len v minulosti, ale žiaci ich využijú aj v súčasnej spoločnosti. Je dôležité aby vedeli rozlíšiť jednotlivé formy štátnych zriadení a boli schopný rozoznať prvky demokracie. Pojmy ako národ/národnosť sú v súčasnosti taktiež často spomínané napríklad v spojení s migráciou. Poznatky o vtedajších zmenách hraníc im pomôžu pochopiť aj súčasné vzťahy s inými národmi a hustotu rozmiestnenia jednotlivých národnostných menšín na území Slovenska.

Tieto znalosti môžu ďalej využiť aj na to, aby vedeli kriticky zhodnotiť informácie, ktoré sú im predkladané z rôznych zdrojov.

Výkonový a obsahový štandard v súlade s iŠVP:

Výkonový štandard – žiak vie/dokáže: identifikovať ciele domáceho a zahraničného odboja; zdokumentovať pomocou mapy zmeny po zániku Rakúsko – Uhorska; pracovať so školskými historickými prameňmi z daného historického obdobia.

Obsahový štandard – československé légie; nástupnícké štáty po prvej svetovej vojne; Československá republika

Postup práce: (minutáž je voliteľná)

1. V úvode hodiny, ktorý bude zameraný na evokáciu, sa žiakom zobrazia dve mapy Európy – jedna z obdobia pred 1. svetovou vojnou a druhá z obdobia po druhej svetovej vojne. Zobrazené budú naraz, vedľa seba, čo je dôležité preto, aby ich žiaci mohli navzájom porovnávať. Názov máp, ktorý určuje v ktorom období sú situované, je skrytý. Hodina nezačne tým, že vyučujúci žiakom rovno oznámi tému hodiny. Prostredníctvom týchto máp a s asistenciou vyučujúceho majú žiaci prostredníctvom dedukcie sami prísť na to, čo bude témou danej hodiny.

Vyučujúci sa žiakov pýta otázky ako: *Čo zobrazujú dané mapy (aký svetadiel)? Ako sa líši podoba Európy na prvej a druhej mape? Urči približné obdobie, ktoré dané mapy zobrazujú? Vysvetli prečo si zvolil práve dané obdobie? Ktoré štáty pribudli na druhej mape? Aké pomenovanie používame pre štáty, ktoré vznikli na mieste pôvodného Rakúsko-Uhorska?*

Keď žiaci zodpovedajú dané otázky, učiteľ premostí na tému hodiny, ktorou bude vznik jedného z nástupníckych štátov – vznik Československa. (5 min)

2. S predstavením témy – „Na ceste k vzniku 1. ČSR“ – bude spojený aj ďalší vizuálny materiál, ktorým bude vlajka Československa.

Vyučujúci žiakom položí otázky: *Ktoej krajine patrí táto vlajka? Viete ktorú krajinu reprezentuje v súčasnosti/v minulosti?* (podľa predchádzajúcej odpovede). Prostredníctvom týchto otázok vyučujúci začne so žiakmi diskusiu na tému: *Je podľa teba správne, že Česko dodnes používa túto vlajku?* Do diskusie môže vyučujúci zahrnúť aj pojem národ/národnosť. (5 – 10 min)

3. Nasledovať bude krátky výklad, v ktorom vyučujúci žiakom vysvetlí, čo znamená pojem „československý odboj“, ako sa delí a bližšie špecifikuje tému hodiny, ktorá sa bude venovať zahraničnej časti odboja. (2 min)
4. Ďalšej aktivite bude predchádzať predstavenie dokumentov, ktoré mali významný podiel na procese vzniku 1. ČSR. Vyučujúci žiakom poskytnú chronologický zoznam týchto dokumentov, v stručnom výklade im vysvetlí, v čom spočíva význam týchto dokumentov. Učiteľ ale nebude viesť výklad o jednotlivých dokumentoch. Na základe nasledujúcej aktivity by k tomu žiaci mali dospieť samostatne. (2 – 3 min)

Významné dokumenty

■ <u>Clevelandská dohoda</u>	(22. október 1915)
■ <u>Kyjevský zápis</u>	(29. august 1916)
■ <u>14 bodov Woodrova Wilsona</u>	(8. január 1918)
■ <u>Pittsburská dohoda</u>	(30. máj 1918)
■ <u>Washingtonská deklarácia</u>	(18. október 1918)
■ <u>Martinská deklarácia/Deklarácia slovenského národa</u>	(30. október 1918)

5. Nasledujúca učebná figúra sa bude zaoberať prácou s dobovými prameňmi (skrátená verzia) a ich analýzou.

Clevelandská dohoda

Cleveland 22. október 1915

„České národní sdružení“ v Americe a „Slovenská liga“ v Amerike uzavreli – cieľom umožnenia spoločného účinkovania a jednotného postupu za dosiahnutie politickej voľnosti a samostatnosti národa Českého a Slovenského – dohodu, na základe zásad nasledujúceho „Programu“ a jemu zodpovedajúcej „Organizácie“:

Program:

- 1) Samostatnosť Zemí Českých a Slovenska.
- 2) Spojenie Českého a Slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov, s úplnou národnou autonómiou Slovenska, vlastným snemom, vlastnou štátnou správou, úplnou kultúrnou slobodou – teda i s plným užívaním jazyka slovenského – vlastnou správou finančnou a politickou – so štátnym jazykom slovenským.
- 3) Volebné právo: všeobecné, tajné, priame.
- 4) Forma vlády: personálna únia, s demokratickým zriadením štátu, podobne ako v Anglii.
- 5) Tieto body tvoria základ predbežnej obapolnej dohody a môžu byť doplnené, poťažne rozšírené len na základe dorozumenia sa oboch stránok. České Národní Sdružení poddržuje si právo prípadnej zmeny a to samé právo má aj Slovenská Líga.

...

Za „České Národní Sdružení“ (Ústřednu):
Dr. Ludvík Fisher v. r., předseda Josef Tvrzický Kramer v. r., tajomník
Za „Slovenskú Lígu“ (Ústredňu):
Albert Mamatey, předseda, Ivan Daxner, tajomník

Pittsburská dohoda

Česko-slovenská dohoda, uzavretá v Pittsburghu, Pa., dňa 30. mája 1918. Predstavitelia slovenských a českých organizácií vo Spoj. štátoch, Slovenskej ligy, Českého Národného Združenia a Zväzu Českých Katolíkov rokovali za prítomnosti predsedu Česko-slovenskej Národnej Rady profesora Masaryka o československej otázke a o našich posávacích programových prejavoch a uzniesli sa nasledovne:

Schvaľujeme politický program usilujúci sa o Spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska.

Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy.

Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec.

Česko-slovenský štát bude republikou. Jeho Konštitúcia bude demokratická.

Organizácia spolupráce Čechov a Slovákov v Spojených štátoch bude podľa potreby a meniacej sa situácie, pri spoločnom dorozumení, prehĺbená a upravená.

Podrobné ustanovenia o zriadení česko-slovenského štátu ponechávajú sa osvobodným Čechom a Slovákom a ich právoplatným predstaviteľom.

Zápis o zásadách česko-slovenskej akcie, tzv. Kyjevský zápis

... Česi a Slováci, uvedomujúc si, že sú úzko spätí navzájom ako životnými záujmami, tak i kultúrou a menovite krvnými väzkami, želajú si vyvinúť sa ako jednotný politicky nerozdeliteľný a slobodný národ pod záštitou a ochranou Štvordohody.

Tento národ prechováva absolútnu dôveru k Rusku, ktoré šľachetne prejavilo svoju rozhodnú vôľu pokračovať v svojom historickom poslaní: chrániť a oslobodzovať Slovanstvo.

... Česi a Slováci, ktorí doposiaľ trpia pod jarmom ústredných veľmocí, môžu dnes prejavovať voči svojim nepriateľom aj keď húževnatý, ale predsa len pasívny odpor; tí ale, ktorí sú mimo Rakúsko-Uhorska, majú svätú povinnosť aktívne sa zúčastniť boja za svoju národnú samostatnosť.

... Vzhľadom na zemepisnú rozptýlenosť česko-slovenského živlu a v dôsledku nevyhnutnosti jednotného politického vedenia a tiež vzhľadom na zvýšenie intenzity branného odporu a celej politickej akcie, z vôle zahraničných Čechov a Slovákov a predákov národa tam za Karpatami, odoberajú sa z kompetencie Zväzu organizácií česko-slovenských záležitosti vojenskej a zajatecké ako neodlučiteľné súčasti diplomaticko-politickej akcie a odovzdávajú sa „Československej Národnej Rade“.

Podpredseda Československej Národnej Rady p. Josef Dyrych, český poslanec, prišiel do Ruska a je reprezentantom „Národnej Rady“ v Rusku. On je, ako taký, povolaný hovoriť menom tejto „Rady“ a nech teda je považovaný tiež za reprezentanta československého národa v Rusku. V týchto svojich vlastnostiach sa opiera o skupinu odborných pracovníkov, ktorých s jeho súhlasom vybrala „Česko-slovenská Národná Rada“.

Československé organizácie sa zavazujú lojálne všestranne napomáhať „Československej Národnej rade“ pri uskutočňovaní jej snáh.

Kyjev 16. / 29. augusta 1916

...

Za „Československú národnú radu“: J. Dürich, M. R. Štefánik
Za „Zväz československých spolkov v Rusku“: Václav Vondrák, Ján Volf
Za „Slovenskú ligu v Amerike“ Gustáv Košík, vyslanec.

Deklarácia slovenského národa (Martinská deklarácia)

Deklarácia slovenského národa

Zastupitelia všetkých slovenských politických strán, zhromaždení dňa 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine a organizovaní v Národnú Radu slovenskej vetvy jednotného česko-slovenského národa, trvajú na zásade samourčovacieho práva národov, prijatej celým svetom. Národná rada vyhlasuje, že v mene československého národa bývajúceho v hraniciach Uhorska je jedine ona oprávnená hovoriť a konať.

...
V mene slovenského národa na Slovensku oprávnená je teda hovoriť jedine Slovenská Národná rada.

Národná Rada česko-slovenského národa v Uhorsku obydleného osvedčuje:

1. Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného československého národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobili známym na celom svete, mala účasť i slovenská vetev.
2. Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené samourčovacie právo na základe úplnej neodvislosti. Na základe tejto zásady prejavujeme svoj súhlas s tým novovytvoreným medzinárodným položením, ktoré dňa 18. októbra formuloval predseda Wilson a ktoré dňa 27. októbra uznal rakúsko-uhorský minister zahraničia.
3. Žiadame okamžité uzavretie pokoja, a síce na všeludských kresťanských zásadách, aby pokoj bol taký, žeby medzinárodno-právnymi zárukami znemožňoval ďalšiu vojnu a ďalšie zbrojenie.

Sme presvedčení, že náš snaživý a nadaný slovenský národ, ktorý vzdor neslýchanému útlaku dospel na taký stupeň národnej kultúry, nebude vylúčený z požehnania pokoja a zo spolku národov, ale i jemu bude dopriate, aby sa dľa svojho rázu mohol vyvíjať a dľa svojich síl prispel ku všeobecnému pokroku človečenstva.

Zo zasadnutia Slovenskej Národnej Rady.

V Turčianskom Sv. Martine 30. októbra 1918

Karol A. Medvecký, tajomník Slovenskej Národnej Rady
Matúš Dula, predseda Slovenskej Národnej Rady.

Žiaci budú rozdelení do troch skupín. Každá dostane jeden/dva dobové pramene:

- 1. skupina: Clevelandská a Pittsburská dohoda
- 2. skupina: Kyjevský zápis
- 3. skupina: Martinská deklarácia

Ich úlohou bude prejsť si spoločne dané dokumenty, nájsť tam pojmy týkajúce sa Čechov a Slovákov/Československa, procesu vzniku Československa, avizovanú podobu budúceho Československa a pod. Každá skupina taktiež svojimi slovami vysvetlí, o čom je daný dokument a čo je podľa nich cieľom tohto dokumentu, prípadne v čom spočíva jej význam. Prvá skupina bude mať taktiež za úlohu porovnať Clevelandskú a Pittsburskú dohodu a nájsť rozdiely. Žiaci môžu použiť aj svoje mobily na nájdenie významu pojmov, ktoré im nie sú jasné. (10 min)

6. Skupiny postupne samostatne odprezentujú svoje zistené poznatky. Vyučujúci ich doplní, prípadne opraví a zároveň to využije na vysvetlenie niektorých pojmov (napr. Kyjevský zápis – Československé légie). Vyučujúci môže využiť interaktívnu tabuľu na vyznačenie významných pojmov a vytýčenie dôležitých častí dokumentu. (10 – 15 min)
7. Po tejto aktivite vyučujúci žiakom v stručnosti podá výklad o ďalších dvoch dokumentoch, ktoré si neprešli (14 bodov Woodrova Wilsona, Washingtonská deklarácia). Taktiež študentom zobrazí 10. a 13. bod prvého spomínaného dokumentu.

10. Národom Rakúsko-Uhorska, ktorého miesto medzi štátmi si želáme mať zachované a zaistené, má byť poskytnutá čo najvoľnejšia možnosť autonómneho rozvoja.

13. Je potrebné zriadiť nezávislý poľský štát, ktorý by zahŕňal územie obývané bezpochyby poľským obyvateľstvom, zaistiť mu voľný a bezpečný prístup k moru a zaručiť medzinárodnou zmluvou jeho politickú a hospodársku nezávislosť a územnú celistvosť.

Ďalšou úlohou žiakov bude aplikovať doterajšie získané poznatky na (s prípadnou pomocou/nápoveďou vyučujúceho) vysvetlenie, prečo mali práve tieto body význam pre vtedajších Čechov a Slovákov v procese vzniku Československa. Pri 13. bode im vyučujúci opäť poskytne mapu z úvodu hodiny, ktorá im bude slúžiť ako vizuálna pomôcka na prepojenie daných súvislostí a vytvorenie záverov. (5 min)

8. Poslednú časť hodiny vyučujúci využije na podrobnejšie vysvetlenie pojmov: *federácia*, *autonómi*, *čechoslovakizmus*. Na vysvetlenie daných pojmov použije aj príklady zo súčasnosti – napr. USA. Najprv sa opýta študentov, či vedia o nejakej súčasnej krajine,

ktorá je federáciou. Študenti môžu opäť použiť mobil na vyhľadanie príkladu federatívneho štátneho usporiadania, ak ho sami nebudú vedieť poskytnúť. Vyučujúci taktiež vysvetlí pojem čechoslovakizmus, jeho rôzne typy/nazerania na túto koncepciu a význam pri vzniku 1. ČSR. Vyučujúci môže využiť aj citát, ktorý žiakom znázorní jeden z foriem čechoslovakizmu:

„ ... budeme sa v čele svojho ľudu domáhať zlúčenia všetkých vetiev československého národa do demokratického českého štátu, zahrňujúc aj slovenskú vetvu národa, žijúcu v súvislom celku s historickou vlasťou českou. “

- prejav v rišskom sneme, 1917

český poslanec František Staněk

Vyučujúci taktiež študentom vysvetlí dôležitosť znalosti týchto pojmov aj pre pochopenie nasledujúcich spoločných dejín Čechov a Slovákov. (5 – 10 min)

Možné varianty a modifikácie:

Dokumenty nemusia byť žiakom rozdané v papierovej podobe. Ak má škola k dispozícii tablety, dokumenty sa im poskytnú v elektronickej forme. Žiaci tak budú mať viac možností na rozbor daného dokumentu, prípadne značenie významných pojmov. Následne vyučujúci len zobrazí ich verziu upraveného dokumentu na interaktívnej tabule a s týmto ďalej pracuje pri vysvetľovaní.

Pri väčšom počte študentov sa môžu vytvoriť štyri skupiny namiesto pôvodných troch. Jedna skupina dostane Clevelandskú a druhá Pittsburskú dohodu. Následne sa tieto dokumenty spoločne s celou triedou, alebo medzi týmito dvoma skupinami porovnajú. Využitá môže byť opäť aj interaktívna tabuľa, kde sa dokumenty zobrazia vedľa seba na porovnanie.

Zdroje:

GURŇÁK, A. *Dejepisný atlas. Štáty v premenách storočí (od úsvitu dejín do súčasnosti)*. MAPA Slovakia Plus, s.r.o., 2017. 61 s. ISBN 978-80-8067-307-9

PEKÁR, M. *Dejiny Slovenska 1918 – 1945*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. 198 s. ISBN 978-80-8152-325-0.

O autorovi:

Autorka je študentkou učiteľského medziodborového štúdia histórie a anglického jazyka. Sama si ešte nie je istá, či bude v budúcnosti učiť, tvorba a realizácia tejto hodiny ju však bavila a teší sa na ďalšie možnosti rozvoja svojich schopností.